

CAPITOLUL I

TRADIȚII TEORETICE ȘI PERSPECTIVE ISTORICE ÎN MATERIA CRIMINOLOGIEI

1. Considerații generale privitoare la teoriile criminologice

1.1. Ce sunt teoriile criminologice și care este rostul lor¹

Criminologia² este o știință complexă care studiază toate aspectele criminalității și delincvenței, inclusiv cauzele ce o determină și prevenirea acesteia, din punctele de vedere ale altor discipline sau științe sociale diverse precum, antropologia, biologia, sociologia, psihologia și psihiatria, economia și statistica. Spre deosebire de alte științe sociale sau juridice, criminologia studiază fenomenul criminal în totalitatea sa și ca act individual, în scopul stabilirii cauzelor ce determină și favorizează producerea criminalității³. Un alt scop al acestei științe umane, identic cu scopul științelor penale, este acela de stabilire a unei politici penale eficiente, care să contribuie la prevenirea și diminuarea criminalității și la umanizarea formelor de reacție socială și de tratament al delicvenților și criminalilor.

Se poate spune că, alături de criminalistică, criminologia este o știință tânără, al cărei leagăn a fost în Europa, și al cărei nume este legat de părinții săi, renumiții gânditori ai secolului al XIX-lea, savanții italieni Cesare Lombroso, Raffaele Garofalo și Enrico Ferri. Aceștia au întrezărit că oamenii sunt ființe sociale conștiente, supuse unor reguli pe care dacă le

---

¹ Lucretia Dogaru, *Criminologie*, Editura Pro Universitaria, București, 2017, p. 79-82.

² Este un termen derivat inițial din greaca veche, și inventat în anul 1885 de profesorul italian de drept Raffaele Garofalo, utilizat mai târziu de antropologul francez, Paul Topinard, și definit de Raymond Gassin în lucrarea sa „Criminologia” din anul 1998, ca fiind „studiul științific al fenomenului criminal” ori „știința fenomenului criminal sau simplu „știința crimei”.

³ Valerian Cioclei, *Criminologie*, ediția a 5-a, Editura C. H. Beck, București, 2011, p. 8 și urm.

nesocotesc riscă pedeapsa fizică individuală sau colectivă, privarea de libertate sau confiscarea bunurilor ce le aparțin.

Domeniul acestei științe însușește întrebările gânditorilor lumii antice, ai renașterii și ai timpurile moderne și contemporane, asupra crimei și autorului acesteia, criminalul. Dintre interogațiile pe care acest domeniu le angajează, și care obligă la o abordare dincolo de cei doi termeni, crimă și criminal, le amintim pe cele axate pe rațiunea causală susținută de cea teleologică: „Din ce motiv și pentru ce există crime?”, „De ce omul ajunge criminal?” „ De ce unii oameni săvârșesc crime iar alții nu?”, „Ce anume îl determină pe individ să încalce legile stabilite la un moment dat?”, „Care trebuie să fie reacția și atitudinea colectivitățile cărora le aparțin criminalii pentru a determina necomiterea de crime?”, „Sunt condițiile normative suficiente și necesare în realizarea/nerealizarea unei fapte penale?”, „Ce tratament trebuie aplicat criminalilor?”, „Ce conduită trebuie să urmeze oamenii pentru a nu deveni victime?” și altele.

În contextul științelor, criminologia apare ca un domeniu complex și interdisciplinar⁴, atât în științele comportamentale cât și în științele sociale, incluzând ansamblul cercetărilor sociologilor, antropologilor, psihologilor, filosofilor, medicilor psihiatri, biologilor și a specialiștilor în drept. Ea se prezintă ca un domeniu ce încorporează și examinează cunoștințe ample despre criminalitate și criminali, un domeniu în care criminologii au încercat să înțeleagă de ce unele persoane sunt mai mult sau mai puțin predispuse spre un comportament criminal sau delinvent. De asemenea, criminologii au examinat și au încercat să explice în studiile lor nu doar deosebiriile dintre ratele criminalității și legislația penală specifică unor societăți dar și modificările acestor rate și a legilor în timp.

Studiul problematicii delincvenței și criminalității este foarte complex și variat. În acest context, s-au evidențiat în timp criminologi care susțin că oamenii de știință trebuie să poarte responsabilitatea consecințelor morale ale cercetării lor, criminologi care au atribuit responsabilitate guvernanților și politicianilor, precum și alții care au pledat în favoarea diferitelor reforme legale în materia criminalității. Desigur, există și criminologi care se opun rolului de activist și care susțin că rezultatele cercetării criminologice

---

⁴ Sergiu Bogdan, *Criminologie*, ediția a III-a, Editura Universul Juridic, București, 2012, p. 12-17.

trebuie apreciate laolaltă cu argumentele politice, sociale, religioase și morale. Pornind de la caracterul interdisciplinar al criminologiei, există mulți criminologi care nu sunt de acord cu privire la ceea ce cauzează comportamentul criminal (cum ar fi de exemplu, înclinațiile politice).

Abordate din perspectivă generală, teoriile criminologice încearcă să explice ceea ce este deseori inexplicabil (de ce, pentru ce și cum se comite o crimă), și chiar să examineze ceea ce este cruzimea, opresiunea sau răul pe care anumite persoane le cauzează altora, devenind victime ale actului agresional. Este cert faptul că toate aceste examinări și abordări științifice ale unui anume tip de fenomen social au caracter științific. Deseori, pentru testarea și judecarea teoriilor lor, criminologii au aplicat criteriile științifice precum, consistența logică (ca element de bază al oricărei teorii ce indică capacitatea sa de a avea sens), domeniul sau sfera de aplicare (ce se referă la gama sau intervalele sale de explicații), dar și testabilitatea, validitatea empirică și utilitatea)⁵.

Ceea ce rămâne o regulă în acest context este că, în teoriile pe care le-au formulat, criminologii se concentrează pe explicarea cauzelor criminalității și a motivelor ce îi determină pe unii oameni să comită infracțiuni, pe identificarea factorilor de risc în comiterea unei infracțiuni și a modului de creare și de aplicare a legilor penale⁶. În acest sens îl amintim pe celebrul criminolog american Edwin Sutherland, cel care a considerat criminologia ca fiind studiul științific al încălcării legii, al facerii legii și al reacției societății la cei care încalcă legea. Desigur, teoriile criminologice care încearcă să explice de ce oamenii comit o crimă, s-au străduit și să facă unele previziuni sau predicții.

Teoriile criminologice conturate în decursul timpului au dominat în mod categoric cercetarea criminologică, importanța lor fiind însemnată deopotrivă sub aspect teoretic și practic⁷. Aceasta deoarece ele au contribuit de o manieră semnificativă, științifică, la înțelegerea și explicarea complexelor fenomene reprezentate de comportamentele criminogene (ce îmbracă forme diverse, de la delincvența individuală sau de grup,

---

⁵ Ronald Akers, Christine Sellers, Wesley Jennings, *Criminological theories: Introduction, evaluation, and application*, Eighth Edition, Oxford University Press, 2020.

⁶ Rodica M. Stănoiu, Emilian Stănișor, Vasile Teodorescu, *Criminologie-Criminalistică - Penologie. Repere bibliografice*, Vol. II, Editura Universul Juridic, București, 2015, p. 62-70.

⁷ Detalii la Valerian Cioclei, *Manual de criminologie*, Ediția 10, Editura C.H. Beck, București, 2022, p. 53 și urm.

conduita și starea victimei dar și conduita recidivistului până la reacția socială), la fel cum și-au adus contribuția și la elaborarea de reglementări și politici criminale, de programe, de prevenire și limitare a criminalității dar și de tratament clinic și social al criminalilor.

Cu toate că teoriile criminologice izolate au oferit o perspectivă empirică asupra factorilor importanți, percepuți și doriți să explice delincvența și criminalitatea, se poate spune că nicio teorie criminologică nu poate și nu a reușit să explice de o manieră adecvată toate tipurile și formele de criminalitate și delincvență ori toate variațiile ce se produc în cadrul fenomenelor de criminalitate și delincvență.

Tocmai absența unei teorii criminologice perfecte sau, să spunem magice, a determinat cercetătorii în materie să demareze integrarea teoriilor incidente, în speranța explicării unei proporții cât mai mari de delincvență și criminalitate. O atare integrare a teoriilor în criminologie implică, în general, folosirea constructelor teoretice aparținând unor teorii concurente și combinarea acestora într-o teorie unică. În plus, acest proces al integrării teoretice, sau de unire a ideilor din două sau mai multe teorii criminologice într-o singură afirmație teoretică, cu scopul de a oferi o explicație mai completă și mai precisă a crimei sau a comportamentului delincvent, pare a fi unul avantajos, întrucât permite cercetătorilor să înțeleagă conduitele studiate într-un mod mai complex, mai potențial, și complet. Rezultatul procesului de integrare, care poate lua mai multe forme, este acela de teorii integrate care combină conceptele și ideile centrale din două sau mai multe teorii anterioare într-un set unic de concepte și idei integrate⁸.

Desigur, studiul științific al cauzelor criminalității a fost coordonat istoric de teorie, care dacă a fost bună, a reușit să ofere o adevărată lentilă teoretică prin intermediul căreia să se poată interpreta și înțelege manifestarea unei conduite, a unui comportament. Este evident că în planul criminologiei, această lentilă teoretică a fost ghidată cu prioritate de concepte legate de domeniile sociologiei precum și de cele ale psihologiei și biologiei, iar conduita ce s-a cerut a fi explicată a fost de regulă, o conduită potrivnică legilor codificate ale societății umane (adică o conduită ilicită, sub forma criminalității și delincvenței).

---

⁸ A se vedea, Delbert Elliott, *Integrated theory*, Criminology-Oxford Bibliographies, 2012, p. 20-27; Steven E. Brown, Finn-Aage Esbensen, Gilbert Geis, *Criminology: Explaining crime and its context*, 7th Edition, New Providence, 2010.

Cele mai multe manuale de criminologie oferă nu doar rezumate dar și critici ale teoriilor criminologice formulate în timp, teorii care adesea au fost susținute de dovezi empirice, care s-au dovedit însă a fi la fel de bune ca și metodele de cercetare folosite pentru a le genera.

2. Evoluția teoriilor criminologice. Principalele Școli de gândire criminologică.

2.1. Perspectiva evolutivă a teoriilor criminologice

Astfel cum am arătat anterior, cercetarea criminologică a preocupat de mult timp oamenii de știință și a generat deopotrivă certitudini și incertitudini, idei și conflicte de idei, abordări argumentate sau, dimpotrivă, mai puțin argumentate.

Dacă estimăm temporal, vedem că a trecut aproape un secol de când criminologii au purces la elaborarea de opinii privitoare la aspectele fundamentale ale științei criminologiei, dar din păcate, fără a reuși o stabilire clară, certă și mai cu seamă pertinentă a descrierii acesteia⁹. Tocmai cu referire la acest aspect, reputatul criminolog francez Raymond Gassin, în lucrarea sa intitulată „Criminologie”, de la Paris din anul 1988, aprecia că „există mai multe concepții criminologice decât criminologi”¹⁰.

Astfel cum au fost formulate în decursul timpului, teoriile criminologice au disputat succesiv problemele esențiale privitoare la crimele comise și la autorii acestora dar și legat de reacția socială în considerarea limitării și combaterii complexului fenomen criminogen și în final, a diminuării ratei criminalității.

Deși unele teorii criminologice formulate au fost aspru criticate și contestate, majoritatea acestora s-au bucurat de aprobare și de integrare în cadrul doctrinelor competitive, iar aportul lor de cunoștințe și tehnici de cercetare privind crima și criminalii dar și politica de combatere a fenomenului infracțional a fost unul ce a meritat luarea lor în considerare.

---

⁹ Amintim aici: Merzagora Bersos, *Prelegeri de criminologie (Lezioni di criminologia)*, Editura Cedam, Padova, 2001; Tullio Bandini & autori, *Criminologie. Contribuția cercetării la cunoașterea criminalității și a reacției sociale (Criminologia. Il contributo della ricerca alla conoscenza del crimine e della reazione sociale)*, Vol. II, Editura Giuffrè, Milano, 2004, p. 16-32.; Camil Tănăsescu, *Criminologie*, suport de curs pentru studenți, Editura Universității Hyperion, București, 2012, p. 3 și urm.

¹⁰ Raymond Gassin, *Criminologie*, édition 3eme, Précis Dalloz, Paris, 1988, p. 153-157.

Desigur că, sfera cercetării criminologice a reunit alături de criminologi și economiști, biologi, psihologi, filosofi, statisticieni și matematicieni, aspect care cu siguranță, a contribuit la acumularea sistematică de cunoștințe în domeniul științei criminologiei.

Privite în ansamblul lor, teoriile criminologice ce s-au formulat în decursul vremurilor au avut o contribuție substanțială în explicarea unor fenomene sau tipuri de comportamente deviate (cum ar fi, comportamentul delincvent individual sau de grup, comportamentul delincvent juvenil, masculin și feminin, comportamentul victimei, dar și reacția socială la toate aceste aspecte), la fel și în înțelegerea unor procese și fenomene, precum și în elaborarea de programe de prevenție și combatere a delincvenței și, nu în ultimul rând, de tratament al indivizilor predispuși spre devianță, a acelor persoane delincvente ori criminale.

Din perspectivă istorică, cercetarea criminologică a fost semnalată în mod real în urmă cu aproape două sute de ani (prin Școala clasică de criminologie), studiul științific al comportamentului criminal fiind ancorat odată cu lansarea celebrei teorii criminologice formulate de italianul Cesare Lombroso, anume, Teoria atavismului evoluționist.

Cu toate că ideile criminologice privitoare la complexul și dinamicul fenomen al criminalității sunt evidențiate în studiile oamenilor de știință din perioade diferite ale evoluției civilizației umane, se poate vorbi despre formarea criminologiei ca știință distinctă, autonomă, doar după desprinderea sa de știința dreptului penal, urmare a concretizării elementelor ce îi alcătuiesc obiectul de studiu. Iar într-un atare context, mare parte a cercetătorilor în materie consideră că, criminologia s-a desăvârșit ca știință doar spre sfârșitul secolului al XIX-lea, și a avut la bază trei etape sau perioade importante. De fapt, aceste etape marchează așa-numita triadă italiană care a inițiat conturul cercetărilor criminologice, reprezentată fiind de reputații cercetători italieni considerați de majoritatea savanților ca fiind fondatorii științei criminologiei¹¹. Desigur, sunt autori ce atribuie acest merit exclusiv lui Cesare Lombroso, ca autor inegalabil al cercetărilor

---

¹¹ Astfel, prima etapă revine activității reputatului criminolog italian Cesare Lombroso, fondatorul antropologiei criminale (prin memorabila sa lucrare *L'Uomo delinquente*, din 1876); cea de a doua etapă este legată de activitatea criminologului italian Enrico Ferri (autor al lucrării, *Sociologia criminală*, din 1881), iar cea de a treia, legată de consacrarea termenului în cercetarea criminalității, este atribuită activității altui criminologul italian, Rafaele Garofalo, consacrat prin lucrarea intitulată *Criminologia*, publicată în anul 1885.